

Ярослав Михайлович **КОГУТ**

к.ю.н., професор, зав. кафедри, Львівський державний університет внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8027-0171>

e-mail: ykogut@ukr.net

ЗМІСТ І ПРИНЦИПИ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ НАСЕЛЕННЯМ БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито взаємозв'язок між правовими та соціально-психологічними чинниками у питаннях формування безпечного середовища для життєдіяльності населення. Стверджено, що сприйняття безпеки людьми залежить від ефективності поліцейської діяльності, яка базується на дотриманні принципів демократичного суспільства. В реалізації функцій поліцейської діяльності відчуття безпеки формується під впливом усвідомлення наявності гарантій дотримання прав і свобод людини, гуманізму, необхідності та пропорційності застосування сили, розподілу та ефективного забезпечення виконання правоохоронних функцій, взаємодії з населенням, врахуванням традицій, соціального та економічного рівня розвитку суспільства.

Ключові слова: безпечне середовище, демократія, поліція, поліцейська діяльність, права людини, психологія, сприйняття

ВСТУП

Сприйняття власної безпеки населенням у контексті поліцейської діяльності може бути досить складним явищем і залежати від культурних та соціальних аспектів розвитку суспільства. Наприклад, в деяких країнах світу громадяни можуть довіряти поліції та сприймати її як головне джерело безпеки, тоді як у інших державах може бути дефіцит такої довіри через корупцію або інші проблеми.

Поліції слід активно співпрацювати з громадськістю, проводити профілактичні заходи та надавати чітку інформацію про свою діяльність, щоб підвищити та тримати на відповідному рівні довіру населення. Водночас важливо, щоб поліція була відкритою для звернень громадян та діяла згідно з встановленими демократичними принципами, стандартами та законами.

В кінцевому підсумку сприйняття безпечного середовища для життєдіяльності населення значно буде залежати від ефективності та прозорості роботи правоохоронних органів, а також від атмосфери довіри до поліції.

МЕТА статті – пошук взаємозв'язку дотримання принципів демократичного суспільства у поліцейській діяльності та психологічними факторами сприйняття населенням безпечного середовища для життєдіяльності.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті застосовано як загальнонаукові методи емпіричного дослідження, на кшталт спостереження та опису, так і теоретичні, які базуються на аналізі нормативно-правового регулювання поліцейської діяльності поліції. Також застосовано порівняльні методи дослідження у визначенні причин забезпечення ефективності діяльності правоохоронної системи різних країн світу. Результатом дослідження є висновки, що базуються на спробі застосування системного підходу до означеної проблеми, із врахуванням психологічного складника у питаннях формування безпечного середовища для життєдіяльності населення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Поліцейська діяльність – це особливий вид соціальної,

державно-управлінської діяльності, що здійснюється на основі закону і в інтересах суспільства, спрямована на охорону та підтримку громадського порядку, забезпечення громадської безпеки заходами примусу [1, с.13].

Розділ II Закону України «Про Національну поліцію» визначив принципи її діяльності, зокрема:

- верховенство права (права та свободи людини визнаються найвищими цінностями);
- дотримання прав і свобод людини (поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, а їх обмеження має бути визначено законом, нагальною необхідністю і пропорційністю);
- законність (заборона виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази);
- відкритість та прозорість (доступ до публічної інформації, володільцем якої є поліція);
- політична нейтральність (незалежність від політичних переконань та партійної належності);
- взаємодія з населенням на засадах партнерства (співпраця та взаємодія з населенням, спрямована на задоволення його потреб, а також оцінювання ним ефективності діяльності поліції) [2].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 58 «Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції» таку функцію виконує незалежна соціологічна служба (під час дії правового режиму воєнного стану таке оцінювання не проводиться) [3]. Звісно, що до критеріїв такого оцінювання включаються питання сприйняття рівня безпеки населенням окремих регіонів, так і загалом в Україні.

Як вважає А. Десятник, рівень довіри населення до Національної поліції має бути допоміжним критерієм як відносно конкретного поліцейського, так й органу та підрозділу поліції загалом та мати прикладний характер до оцінки, яке дає керівництво поліції. Водночас треба враховувати, що оцінка рівня довіри населення може суттєво відрізнятися від дійсного рівня довіри внаслідок рівня правосвідомості, законслухняності опитаних, рівня сприймання поліції внаслідок стереотипів, закладених у свідомість особи через ЗМІ, Інтернет, а також помилок (викривлень) результатів

опитувань [4].

Частково погоджуємось з таким твердженням. Тому у цьому контексті показовими є результати досліджень платформи даних Numbeo (найбільшої у світі бази даних та глобального ресурсу краудсорсингу з інформації про вартість життя, показники цін на житло, рівень сприйняття злочинності, якість охорони здоров'я, якість транспорту та різні інші ключові статистичні дані, одержані у вигляді понад 9 млн оцінок, з понад 12 тис. міст, які надали понад 800 тис. респондентів). В результаті складено список країн світу за рівнем безпеки для подорожей у 2025 р. Критеріями оцінювання рівня безпеки стосовно злочинності та сприйняття безпеки стали:

- сприйняття рівня злочинності;
- зміни рівня злочинності з часом;
- сприйняття безпеки в денний час;
- сприйняття безпеки в нічний час;
- побоювання стосовно пограбування або крадіжки;
- побоювання стосовно крадіжки автомобіля або проникнення зі зломом;
- занепокоєння стосовно фізичних нападів з боку незнайомих;
- занепокоєння стосовно образ або домагань у громадських місцях;
- занепокоєння стосовно нападів, мотивованих упередженнями;
- сприйняття проблем, пов'язаних з наркотиками;
- тяжкість майнових злочинів;
- тяжкість насильницьких злочинів [5].

В результаті визначено десять найнебезпечніших країн: 1) Андорра (індекс безпеки: 84,7); 2) Об'єднані Арабські Емірати (84,5); 3) Катар (84,2); 4) Тайвань (82,9); 5) Оман (81,7); 6) Острів Мен (79,0); 7) Гонконг (Китай) (78,5); 8) Вірменія (77,9); 9) Сінгапур (77,4); 10) Японія (77,1). Та десять найнебезпечніших країн: 1) Венесуела (індекс безпеки: 19,3); 2) Папуа-Нова Гвінея (19,7); 3) Гаїті (21,1); 4) Афганістан (24,9); 5) Південна Африка (25,3); 6) Бразилія (35,5); 7) Колумбія (39,1); 8) Перу (32,9); 9) Еквадор (37,5); 10) Нігерія (33,4).

Подібними опитуваннями збираються цінні дані, які дають змогу зрозуміти, зокрема, рівень злочинності та стан публічної безпеки і порядку на території населених пунктів цих країн у незалежний спосіб. Порівнюючи та аналізуючи таку інформацію, люди приймають обґрунтовані рішення про особисту безпеку під час подорожей.

Що об'єднує безпечні чи найбільш небезпечні країни? Такі держави, як Об'єднані Арабські Емірати та Катар, посідають високі позиції завдяки своїй міцній політичній стабільності та низькому рівню злочинності. Вони отримують вигоду від значного багатства, яке перетворюється на покращення поліцейських органів, інфраструктури та соціальних програм, що сприяють безпеці. Ці країни відомі своїми суворими законами, ефективними правоохоронними органами.

Тайвань має низький рівень злочинності та ефективні державні служби. Оман віддає перевагу підтримці громадського порядку та має мирне суспільство. Гонконг (Китай) славиться ефективною поліцейською діяльністю та низьким рівнем насильницької злочинності. Сінгапур відомий суворими законами та ефективними правоохоронними органами. Японія має ефек-

тивну поліцію та суспільні норми, які підкреслюють повагу та порядок.

Натомість, такі країни, як Венесуела та Папуа-Нова Гвінея постійно перебувають у стані політичної нестабільності, економічних проблем і соціальних заворушень. Криза у Венесуелі, наприклад, призвела до надзвичайної інфляції та дефіциту, підвищуючи рівень злочинності [6].

Розглянемо різні аспекти забезпечення публічної безпеки та порядку в окремих державах світу, визначених небезпечними чи безпечними у рейтингу Numbeo, щоб знайти акцентуації змісту методів поліцейської діяльності, які застосовуються в цих країнах для формування сприйняття населенням безпечного середовища для своєї життєдіяльності, та співставимо їх із принципами функціонування поліції в демократичному суспільстві, задекларованими у Законі України «Про Національну поліцію».

На прикладі Афганістану під час правління режиму Талібан можемо спостерігати значні порушення прав людини, зокрема стосовно жінок та національних меншин. Жінок обмежено у правах на працю, освіту, свободу пересування, встановлені жорсткі вимоги до одягу і поведінки в публічних місцях. Жінкам заборонено займатись спортом, відвідувати визначені місця, заборонено взагалі виходити на вулицю без супроводу окремих категорій чоловіків, найчастіше родичів. Факти дискримінації етнічних і релігійних меншин, а також обмеження свободи слова, тортури, незаконні затримання, обмежений доступ до правосуддя роблять Афганістан одним із найбільш небезпечних місць на земній кулі. Водночас – парадокс, але багато туристів, навіть із США, які відвідують країну, відчувають себе в Афганістані дуже безпечно [7]. Чому так? Насамперед завдяки жорстким вимогам наявних соціальних норм поведінки (норм моралі, традицій ісламу), а також правових норм (котрі ґрунтуються на суворому тлумаченні шаріату, виходячи з ханафітського мазхабу), наявністю силових структур, які постійно контролюють стан громадського порядку та намагання влади створити позитивний образ режиму Талібан в очах іноземців (наприклад, дозволяючи іноземкам-жінкам самостійний туризм в країні). А жителі країни підтверджують той факт, що рівень вуличної злочинності суттєво знизився після приходу до влади цього режиму.

Ефективність роботи правоохоронних органів безпечного Сінгапуру тісно пов'язано із суворими правовими нормами, які регламентують громадський порядок та створюють підстави для того, щоб називати цю країну – «країною штрафів». Викидання сміття на вулиці, вживання продуктів чи напоїв у метро, паління у невідведених для цього місцях та інші правопорушення передбачають величезні суми штрафів. За порушення закону про образу гідності (усна образа, образа вчинком, торкання без дозволу тощо), під дію якого можуть потрапити будь-які вчинки, котрі «жертва» розцінюватиме як образу, передбачено покарання ув'язненням терміном до двох років або тілесним покаранням, або штрафом (інколи поєднанням цих видів покарань). Обсяг грошової компенсації потерпілій стороні, до якої вдаються правопорушники для уникнення ув'язнення, складає зазвичай не менше кількох тисяч дол. США. Наприклад, за нелегальне перебування на

території Сінгапуру передбачено ув'язнення строком до 6 місяців та покарання у формі биття палицями (мінімум 3 удари, застосовується до чоловіків) або штрафом у розмірі до шести тисяч сінгапурських доларів (застосовується до жінок) у разі, якщо період нелегального перебування перевищив 90 днів. Такі покарання як биття палицями є сумнівним видом санкцій, в сенсі дотримання принципу гуманності під час виконання покарання за проступок, а також стосовно демократичних принципів дотримання прав людини [8].

Для забезпечення громадського порядку в Китайській Народній Республіці застосовується система відеоспостереження, яка є однією з найрозвинутіших у світі та активно застосовується для моніторингу стану публічної безпеки, боротьби зі злочинністю. Камери з функцією розпізнавання обличчя аналізують зображення та порівнюють їх з базами даних, що дає змогу швидко ідентифікувати людей та знаходити їх у разі потреби. Незважаючи на те, що система відеоспостереження в Китаї, насамперед, має на меті забезпечити безпеку та контроль, вона викликає занепокоєння з приводу посягання на права і свободи людини, через її застосовується для формування системи «соціальних рейтингів», яка буде автоматично фіксувати окремі дії громадян, а зниження цих рейтингів призводитиме до соціальних обмежень у суспільстві [9].

Неурядова організація «Amnesty International», заснована у Великій Британії, досліджує та запобігає грубим порушенням прав людини, а також допомагає тим, чиї права порушено. Вона провела аналіз стану поліцейської діяльності у Бразилії, країні з високим рівнем злочинності. Разом з поліцейськими підрозділами для ефективності забезпечення публічного порядку та безпеки населення функціонує військова поліція. Цей правоохоронний орган не є частиною збройних сил, але підпорядковується їм. Ця структура виконує функції охорони громадського порядку, патрулюючи вулиці та запобігаючи злочинам. Проте система військової поліції Бразилії викликає безліч суперечок, оскільки її методи часто супроводжуються жорсткістю та порушеннями прав людини. Ними здійснюється забезпечення безпеки у неблагополучних районах (фавелах), придушення масових заворушень та контроль за мітингами, боротьба з організованою злочинністю та наркокартелями, а також підтримка цивільної поліції у спецопераціях, затриманнях та рейдах. Вона проводить операції у фавелах, де впливові злочинні угруповання контролюють території. Розслідування випадків перевищення меж повноважень поліцією проводяться не часто, а винні практично не несуть відповідальності за жорстокість і позасудові страти. У розвинених країнах поділ військових та цивільних функцій поліції є ключовим принципом правопорядку. У Бразилії цей баланс порушений, що веде до регулярних конфліктів між правоохоронцями та цивільним населенням [10].

Республіка Гаїті є найбіднішою державою регіону. В країні дуже поширені випадки озброєних нападів. Міністерство закордонних справ України, наприклад, рекомендує утриматись від відвідань околиць Порт-о-Пренс, Кап-Аїт'єн та області Нор-Уєст через фактичне

захоплення влади злочинними угрупованнями, які також влаштовують розбірки і між собою, часто викрадають туристів чи місцевих громадян з метою викупу. Наслідливо рекомендовано пересуватися на орендованому автомобілі з місцевим водієм, не виїжджаючи з найважливіших вулиць столиці; утриматись від піших прогулянок чи подорожей наодинці, а також від обміну валюти на вулиці. Рекомендовано виявляти підвищену пильність та обачність під час відвідання місць масового скупчення людей [11]. У більш безпечних регіонах Гаїті, не довіряючи поліції питання власної безпеки, населення самостійно може проводити самосуд над представниками банд, ліквідовуючи їх та спалюючи тіла злочинців на вулицях міст.

ВИСНОВКИ

Проблеми психологічних особливостей сприйняття власної безпеки населенням є дуже актуальними, особливо в умовах воєнного стану, соціальної нестабільності чи підвищеного рівня злочинності. Це сприйняття формується не лише на основі фактів, реальних загроз, але й під впливом психологічних, соціальних і культурних чинників. Люди оцінюють власну безпеку не стільки за реальними показниками (рівнем злочинності, кількістю надзвичайних подій), скільки через власні відчуття, досвід та інформаційний вплив. Дві особи в однакових умовах можуть мати абсолютно різне відчуття безпеки. Загалом сприйняття безпеки залежить від рівня довіри до інституцій (поліції, армії, держави). Важливу роль відіграє також думка близького оточення людини. Крім цього, ЗМІ та соціальні мережі здатні як підвищувати, так і знижувати відчуття безпеки. Люди часто перебільшують рідкісні, але яскраві загрози (наприклад, терористичний акт), і недооцінюють буденні ризики (ДТП, побутові травми). Рівень освіти, життєвий досвід, вік та стан здоров'я впливають на сприйняття небезпеки. Національні та культурні особливості визначають толерантність суспільства до ризику і навпаки. У демократичному суспільстві поліція повинна діяти не лише як правоохоронний, але й як соціальний інститут, що формує довіру громадян і сприяє підвищенню їхнього відчуття особистої безпеки.

Отже, як бачимо, країни з високим рівнем безпеки переважно відрізняються політичною стабільністю, наявністю суворих вимог закону, ефективною поліцейською структурою, високим рівнем правосвідомості населення. Чи ці чотири критерії функціонують самостійно як запобіжники виникнення небезпечних соціальних явищ та впливають на сприйняття безпеки? Чи є додаткові фактори, котрі повинні бути присутніми для забезпечення належного стану правопорядку та безпечного середовища?

На нашу думку, в реалізації функцій поліцейської діяльності відчуття безпеки для життєдіяльності населення формується під впливом усвідомлення наявності гарантій дотримання прав і свобод людини, гуманізму, необхідності та пропорційності застосування сили, розподілу та ефективного забезпечення виконання правоохоронних функцій, взаємодії з населенням, врахуванням традицій, соціального та економічного рівня розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Поліцейська діяльність: адміністративно-правове регулювання / Ю.А. Хатнюк та ін.; за ред. Ю. С. Назара. Львів, 2023. 640 с.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Про затвердження Порядку проведення оцінки рівня довіри населення до Національної поліції: Постанова Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-п#Text>
4. Десятник А.А. Рівень довіри населення до поліції: чи об'єктивний критерій оцінки ефективності діяльності поліції? *Морська безпека та оборона*. 2025. № 1(5). URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1bd788d3-d0cf-4e12-86e0-b910a981cb3a/content>
5. NUMBEO. Crime. URL: <https://www.numbeo.com/crime/>
6. Озвучили список країн світу за рівнем безпеки у 2025-му. *BusinessUA*. URL: <https://businessua.com/suspilstvo/105082ozvuchili-spisok-krai776n-svitu-za-rivnem-bezpeki-u-2025-mu.html>
7. Yi-Pin Lin. Ignoring Warnings, a Growing Band of Tourists Venture to Afghanistan. URL: <https://www.nytimes.com/2024/12/29/world/asia/afghanistan-taliban-tourism.html>
8. Рекомендації МЗС громадянам України, які планують поїздку до Сінгапуру. URL: <https://mfa.gov.ua/news/118-rekomendatsii-mzs-gromadyanam-ukraini-yaki-planuyut-poizdku-do-singapur>
9. Калініна Л., Малога М. Система соціального кредиту як широкомасштабний проєкт побудови гармонійного суспільства в цифрову епоху. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 4. С. 5-17
10. Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/08/brazil-must-cease-investigate-lethal-police-operations/>
11. Рекомендації МЗС громадянам України, які планують поїздку до Гаїті. URL: <https://tripadvisor.mfa.gov.ua/?p=416>

References

1. Khatniuk Yu.A. et al. Police activity: administrative and legal regulation / ed. Yu.S. Nazar. Lviv, 2023. 640 p. (in Ukrainian).
2. On the National Police: Law of Ukraine dated 02.07.2015 No. 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (in Ukrainian).
3. On approval of the Procedure for assessing the level of public trust in the National Police: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 07.02.2018 No. 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-2018-n#Text> (in Ukrainian).
4. Desiatnyk A.A. The level of public trust in the police: is it an objective criterion for assessing the effectiveness of police activity? *Maritime Security and Defense*. 2025. No. 1(5). URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1bd788d3-d0cf-4e12-86e0-b910a981cb3a/content> (in Ukrainian).
5. NUMBEO. Crime. Available at: <https://www.numbeo.com/crime/> (in English).
6. Announced the list of countries of the world by the level of security in 2025. *BusinessUA*. URL: <https://businessua.com/suspilstvo/105082-ozvuchili-spisok-krai776n-svitu-za-rivnem-bezpeki-u-2025-mu.html> (in Ukrainian).
7. Yi-Pin Lin. Ignoring Warnings, a Growing Band of Tourists Venture to Afghanistan. URL: <https://www.nytimes.com/2024/12/29/world/asia/afghanistan-taliban-tourism.html>
8. Recommendations of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine for citizens planning a trip to Singapore. URL: <https://mfa.gov.ua/news/118-rekomendatsii-mzs-gromadyanam-ukraini-yaki-planuyut-poizdku-do-singapur> (in Ukrainian).
9. Kalinina L., Maliuha M. The social credit system as a large-scale project for building a harmonious society in the digital age. *Ukrainian Pedagogical Journal*. 2019. no. 4. pp. 5–17. (in Ukrainian).
10. Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/08/brazil-must-cease-investigate-lethal-police-operations/>
11. Recommendations of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine for citizens planning a trip to Haiti. URL: <https://tripadvisor.mfa.gov.ua/?p=416> (in Ukrainian).

Yaroslav KOHUT

PhD in Legal Sciences, Professor, Head of department, Lviv State University of Internal Affairs

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8027-0171>

e-mail: ykogut@ukr.net

THE ESSENCE AND PRINCIPLES OF POLICE ACTIVITY IN A DEMOCRATIC SOCIETY AND THE PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PUBLIC PERCEPTION OF A SAFE LIVING ENVIRONMENT

The paper reveals the interrelation between legal and socio-psychological factors in the context of forming a safe environment for the population. It is argued that people's perception of security depends on the effectiveness of police activity, which is based on the principles of a democratic society. In the process of exercising police functions, the sense of security is shaped under the influence of awareness of guarantees for the observance of human rights and freedoms, humanism, the necessity and proportionality of the use of force, the distribution and effective implementation of law enforcement functions, interaction with the population, as well as the consideration of traditions, and the social and economic development of society.

The perception of personal security by the population, in the context of police activity, can be a rather complex phenomenon and may depend on cultural and social aspects. For instance, in some countries, citizens may trust the police and perceive it as the main source of security, whereas in other states, such trust may be lacking due to corruption or other problems.

The issues of psychological peculiarities of the population's perception of their own security are highly relevant. Security is shaped not only on the basis of facts and real threats but also under the influence of psychological, social, and cultural factors. In general, the perception of security depends on the level of trust in institutions (police, army, state). The level of education, life experience, age, and health condition influence the perception of danger. National and cultural characteristics determine the tolerance of society to risk, and vice versa.

Ultimately, the perception of a safe environment for the population will largely depend on the effectiveness and transparency of law enforcement agencies, as well as on the atmosphere of trust in the police.

Keywords: safe environment, democracy, police, police activity, human rights, psychology, perception